

СИСТЕМА УРОКІВ

З ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ А.П. ЧЕХОВА У 6-МУ КЛАСІ

Наталія Крячек,
учитель світової літератури
гімназії «Київська Русь» м. Києва,
лауреат конкурсу
«Учитель року-2001» в номінації
«Світова література».

Урок 42

«НАСТОЯЩИЙ МУЖЧИНА СОСТОИТ ИЗ МУЖА И ЧИНА»

Тема: Антон Чехов (1860-1904). «Хамелеон», «Товстий і тонкий». Висміювання підлабузництва, самоприниження, чиношанування, запопадливості та малодушності у творі. З'ясування сенсу заголовку оповідання «Товстий і тонкий».

Мета: розповісти про письменника в контексті історії створення перших оповідань, з'ясувати ідейний зміст оповідання «Товстий і тонкий» за допомогою використання елементів філологічного аналізу тексту, елементів моделювання. Формувати вміння вдумливого читання, уважного ставлення до художньої деталі, бачити залежність світогляду автора і особливостей художньої реальності мистецького твору.

Обладнання і матеріали: портрет А.П. Чехова, зображення медичного посвідчення, яке А.П. Чехов видав братові.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Хід уроку

...выдавить из себя по каплям раба...

А.П. Чехов

1. Вступне слово вчителя. Обґрунтування теми уроку.

Художній світ письменника визначається його світоглядом. Серед всього розмаїття тем, засобів зображення, слів, сюжетів письменник обирає ті, які найбільше відповідають його задуму. Необхідно навчитися бути уважними до всіх нюансів, деталей художнього слова творця, щоб розуміти прочитане самостійно, без підказки, на найглибшому рівні змісту твору.

Один з найвідоміших висловів А.П. Чехова: *«Напишите-ка рассказ о том, как молодой человек, сын крепостного, бывший лавочник, певчий, гимназист и студент, воспитанный на чиновничестве, целовании поповских рук, поклонении чужим мыслям, благодаривший за каждый кусок хлеба, много раз сечённый, ходивший по урокам без калош, дравшийся, мучивший животных, любивший обедать у богатых родственников, лицемеривший и богу и людям без всякой надобности, только из сознания своего ничтожества, - напишите, как этот молодой*

человек **выдавливавший из себя по каплям раба** и как он, проснувшись в одно прекрасное утро, чувствует, что в его жилах течет уже не рабская кровь, а настоящая человеческая», - допоможе нам зрозуміти на прикладі двох коротеньких оповідань, чи насправді Чехов вважає, що справжній чоловік складається «из мужа и чина».

2. Евристична бесіда на основі роботи з підручником.

Оповідання «Товстий і тонкий», «Хамелеон» були написані Чеховим ще за часів навчання в університеті. Зверніться до підручника і відшукайте в ньому відповіді на запитання:

- В якому університеті вчився Чехов?
- Під яким псевдонімом видавав свої перші твори письменник?

Він активно співпрацює з багатьма гумористичними журналами Москви, Петербурга, де видає свої коротенькі оповідання, сповнені тонкої іронії. Співпраця почалась з необхідності добувати кошти для прожиття і навчання, бо стипендії, яку Антон отримував з Таганрогу (сто карбованців), вистачало лише на «погасить долги, купить пальто, внести плату за университет», як згадує у своїх мемуарах його брат. Робота була настільки напруженою, що Чехов не мав часу забирати гонорар з редакції, тому і вигадав спосіб зробити зі свого брата довірену особу і видав йому:

Медицинское свидетельство

Дано сие Студенту Императорского Московского Университета Михаилу Павловичу Чехову, 20 лет, православного исповедания, в удостоверение, что он состоит с 1865 года моим родным братом и уполномочен мною брать в редакциях, в коих я работаю, денег, сколько ему потребно, что подписом и приложением печати удостоверяю.

Врач А. Чехов

Москва, 1886

Январь 15-го дня.

Перші п'ять років Чехов друкувався під псевдонімами «Брат мого брата», «Людина без селезінки», «Антоша Чехонте».

3. **Виразне читання оповідання «Товстий і тонкий».**

4. **Робота над текстом.**

4.1. **З'ясування сенсу заголовку оповідання з використанням прийому моделювання.**

Методичний коментар. Прийом моделювання відмінних від наявних в тексті елементів і порівняння з авторським вибором об'єктивує сенс авторського задуму.

Мотивація діяльності.

Попередня розмова з учнями налаштувала їх на те, що письменник мав

медичну освіту, а отже мав відомості про сучасні розробки і досягнення науки. Тому під час виконання наступного завдання учням необхідні будуть фонові знання з психології (див. додаток).

Проблемне питання: Чому оповідання назване «Товстий і тонкий», а не, наприклад, «Колезький асесор і тайний радник»?

Обираючи заголовок до твору, письменник підкреслює, зауважує певну думку. Давайте порівняємо різні варіанти, результати занотуємо у таблицю (середню колонку учні за допомогою учителя заповнюють останньою після обговорення всіх варіантів, що прозвучали в класі).

Готовий варіант	Задум автора	Можлива модель
«Товстий і тонкий»	Не акцентує на посаді (чині) героїв.	«Колезький асесор і тайний радник».
Загальна назва замість власних імен.	Вказує на зв'язок зовнішності з психологією людини. Акцент не на змалюванні конкретних осіб (Миши і Порфирія), а прагнення створити узагальнені образи. Узагальнення життєвих ситуацій.	Назви посад або назви імен і прізвищ героїв.
Товстий – досягнув верхньої сходинки у кар'єрі, зустрічає друга дитинства щиро, тонкий – «шанобливо-кислий» – відмовляється від спілкування на рівних, дізнавшись про чин друга дитинства.	Відповідність типу поведінки людини її досягненням.	Колезький асесор відповідно до «Табеля про ранги» посідає нижчий чин.
	<i>Письменник хотів створити типові образи (узагальнені, характерні). В оповіданні він</i>	

	<i>критикує не кар'єризм як суспільне явище, а особистісні недоліки героїв.</i>	
--	---	--

Додаток

ВИКОРИСТАННЯ ФОНОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, НЕОБХІДНОЇ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТВОРУ

Певна будова тіла людини, будова окремих систем, органів і тканин і певна здатність організму реагувати - предмет вивчення для психологів і медиків. У науці це оформилось у теорію конституції тіла. В кінці 19 століття багатьма дослідниками були висунуті припущення щодо зв'язку конституції тіла людини з характером. Так вчений Кречмер розрізняв три типи конституції: 1) тип пікнічний (характеризується сильним розвитком внутрішніх частин тіла); 2) тип астенічний (характеризується малими розмірами завширшки при високому зрості і вище середнього); 3) тип атлетичний (характеризується сильним розвитком скелета, м'язів і шкіри, широкими плечима і широкою грудиною). Кречмер встановлює зв'язок між особливостями будови тіла та психічними особливостями (з характером, темпераментом). Астенічний і пікнічний типи визнаються протилежними, а атлетичний - серединним, перехідним, що відповідає типу темпераменту сангвініка, що в свою чергу, є проміжним між крайніми проявами холеричного і меланхолічного. Отже, відповідно до цієї теорії, огрядні люди частіше бувають спокійними, добрими, поміркованими, а худі відповідно — рвучкими, нестриманими, метушними. Якщо згадати, то ця теорія набула популярності у кінці 19 століття, і що Антон Чехов навчався на медичному факультеті Московського університету, то можна зробити припущення, що він як старанний студент не міг не знати про новітні дослідження медиків і психологів свого часу.

4.2. Порівняння першої і остаточної редакцій оповідання (складання таблиці на основі аналізу тексту).

4.2.1. Бесіда.

- Що змінилося у стосунках, чому зустрілися потрібних поцілунком, а попрощалися потиском руки? (У православній традиції тричі цілуються рівні люди, засвідчуючи: один одному братню людську любов до ближнього. Руку подають у світі ділових стосунків).
- Порівняйте зустріч і прощання Миші і Порфирія. Зачитайте уривки з тексту.
- Чому автор порівнює тонкого з китайцем, а не, наприклад, з німцем або з англійцем? (Саме в китайській культурній традиції дуже чітко класифікуються типи привітання-прощання, де уклін всім тілом ще з часів

Конфуція вважається виявом найбільшої шани, якої варті лише найвищі чиновники).

4.2.2. Словникова робота.

Для того щоб краще орієнтуватися в тексті, з'ясуємо значення понять «Табель про ранги», «колезький асесор», «таємний радник».

У першій редакції (1883 року), опублікованій у журналі, товстий виявляється начальником тонкого і дає йому прочуханки під час зустрічі. Він поводить себе грубо, раптом надуває щоки, *«как индейский петух»*. У редакції 1886 року Чехов змінює конфлікт, прибираючи з твору тему службової підпорядкованості. Щоб кувати мету таких перетворень, складемо таблицю.

Задум автора		
Товстий-начальник	Перша редакція	Тонкий-підлеглий
Свариться	Критика свавілля чиновника, безправ'я підлеглих	Принижується
Товстий - <i>«любий мій»</i>	Остаточний варіант	Тонкий – <i>«голубчику мій»</i>
<i>Навіщо цей тон? Ми збою друзі дитинства – і до чого тут це чиношанування»</i>	Відсутність необхідності «шанобливого» приниження	<i>«Я, ваше превосходительство... Дуже приємно! Друг, можна сказати, дитинства і раптом вийшли в такі вельможі! Хи-хи.»</i>
Слова автора-оповідача	Висновок	Слова автора-оповідача
<i>«...таємного радника знудило...»</i>	Рабство не залежить від обставин, воно – в людині. «...вичавити з себе раба...»	<i>«...зблід, скам'янів, але скоро обличчя його покривилося в усі сторони широчезною посмішкою; здавалося, що від обличчя і очей його посипались іскри»</i>

4. 3. З'ясування семантики імен і прізвищ для характеристики образів з використанням прийому моделювання.

В оповіданнях Чехова особливе тлумачення мають імена, які Антон Павлович підбирав дуже ретельно, відповідно до характеру створюваного персонажа. Товстого звати Миша, тонкого – Порфирій.

Миша – розмовна форма, скорочено від Михайло, Михайл – від давньоєврейської – [mi-kha-'el] — «хто як бог».

Порфирій – від грецького Porphyrios – porphyries – багрянний, пурпуровий, одягнений у пурпур – ознака царського походження — високий стиль, а розмовний, скорочений – Порфир, Фіра.

Нафанаїл – від латинського Natanael – від давньоєврейського natan'el, що означає «дав бог».

- Зверніться до тексту твору.
- Як називали товстого і тонкого у гімназії?
- Порівняйте походження імен персонажів з міфологічним тлумаченням їх прізвищ.

Герострат – руйнівник, що хотів прославитись і спалив храм Артеміди в Ефесі у 356 р. до н.е. в Давній Греції (У тексті твору – Миша – товстий, «казенну книжку цигаркою пропалив»).

Ефіальт – один з двох синів Посейдона, яких називали алодами. Вони були сильними і великими на зріст. Погрожували богам дістатись неба, поставивши гору Оса на Олімп. Ефіальт під час греко-персидської війни 449-55 рр. до н.е. показав персам стежку, якою вони змогли обійти Фермопільський прохід і знищити спартанців, що його захищали, про це писав в «Одіссеї» Гомер. Тому це ім'я Ефіальт стало загальним для означення зрадництва. (У тексті твору Порфирій – тонкий, «ябедничати любив»).

- Зробіть висновки, чи випадкові імена обрав Чехов для своїх персонажів. Яку думку хоче підкреслити письменник, обравши саме такі імена для персонажів?
- Чому, на вашу думку, Чехов «зробив» тайного радника товстим, а колезького асесора тонким?
- Спробуємо змодельовати ситуацію навпаки: що зміниться у тлумаченні оповідання, якщо тайний радник буде тонким, а колезький асесор товстим? Яким чином зміниться головна ідея твору?

5. Введення поняття «оповідання».

Як ви дізналися з підручника, А.П. Чехов здобув визнання о автор п'єс і оповідань.

Прочитайте визначення оповідання у підручнику. Доведіть, що твір, над яким ми працювали на уроці, є оповіданням.

6. Підбиття підсумків уроку.

- Які висновки ми можемо зробити на основі виконаної роботи?

Чехов користується технікою *«говорящего имени»* з метою прихованої сатири (користуємось для позначення російською мовою, бо саме в російській літературі серед письменників, що описували життя міщан, купців, селян, зародилася така традиція).

Акцентування на конституції тіла персонажів поглиблює авторський задум щодо розкриття будови чиновницької сходинок, закладеної у фундамент державного устрою у ті часи.

Якщо змодельювати ситуацію навпаки, то товстий (що стане на місце тонкого) буде мати образ такої собі лінкуватої людини, а тонкий, ставши у наших припущеннях чиновником високого рангу, набуде образу працьовитого, старанного чиновника.

Звичайно, варіант Чехова не такий простий (синонім – банальний).

7. Домашнє завдання.

1. Читати статтю підручника про А.П. Чехова
2. Відповісти на запитання підручника.
3. Прочитати оповідання «Хамелеон», «розшифрувати» імена персонажів у зв'язку з їх характерами, визначити місце найбільшої напруги у тексті (кульмінацію).

Урок 43

СМІШНІ ДРІБНИЦІ «СТРОКАТИХ ОПОВІДАнь» АНТОШІ ЧЕХОНТЕ

Тема: Головні засоби творення комічного та їхня роль у характеристиці персонажів і розкритті ідеї твору. Комічний зміст імен в оповіданні А. Чехова «Хамелеон».

Мета: з'ясувати сенс авторського задуму оповідання «Хамелеон», значення засобів комічного у розкритті авторського задуму; визначити елементи композиції художнього твору, поглибити знання про роль художньої деталі у творенні образу і характеру. Прищеплювати відчуття комізму, розвивати аналітичне ставлення до компонентів художнього твору. Вчити формуванню власної думки щодо прочитаного, висловленню особистого ставлення до проблем, що порушуються у мистецьких творах.

Тип уроку: вивчення художнього твору.

Хід уроку

1. Вступне слово вчителя. Обґрунтування теми уроку.

Перш ніж взятись за перо, письменник вирішує безліч питань, які постають перед творчою уявою митця.

1. Що я хочу сказати читачу? (Ідея твору).
2. Про яку історію розповісти, щоб виразити свою ідею? (Тема твору).
3. Де буде відбуватися дія і коли? (Час і простір у творі).
4. З ким буде відбуватися дія? (Система образів).
5. Що призведе до загострення суперечностей між інтересами: поглядами персонажів? (Конфлікт).
6. Як побудувати оповідь (з чого розпочати, чим закінчити, хто буде оповідачем, яка буде структура оповіді)? (Композиція).

Вирішення цих питань і складає **єдиний композиційний принцип**.

- **Словникова робота** (записати у зошити або роздрукувати кожному учневі).

Композиція (від лат. *composition* — розташування, складання) — побудова твору, доцільне поєднання всіх його компонентів. Завдання композиції — неперервний рух художньої думки і почуття. Кожен композиційний елемент повинен працювати на головну ідею твору. Тільки тоді художній твір буде сприйматися читачем цілісно.

Конфлікт (від лат. *conflictus* — зіткнення, сутичка) — зіткнення протилежних інтересів і поглядів, крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби. Конфлікт може втілюватись у художній структурі твору як протиставлення (опозиція) характерів. Обрання автором шляхів вирішення конфлікту виявляє задум автора.

«Смішні дрібниці» в оповіданнях А.П. Чехова відіграють характеротворчу функцію. Характер твориться через опис вчинків персонажів. Прізвища, імена, портретні деталі, мовлення — все має комічний відтінок. *Комічне* — від грецьк. *komikos* — смішний.

Методичний коментар. Психолого-вікові особливості учнів не дають змоги подати комічне як естетичну категорію. Тому обмежуємось лише значенням слова.

До засобів комічного належать:

Іронія (грецьк. *eigoneia* - лукавство, глузування, удавання) — засіб художньої виразності, який виражає глузливо критичне ставлення митця до того, що він зображує. Це насмішка, насмішка, замаскована зовнішньою благопристойною формою.

Гумор (лат. *humor* — волога, рідина) — різновид комічного, відображення смішного в життєвих явищах і людських характерах. Автор гумористичного образу симпатизує тому, про кого розповідає.

На відміну від гумору, *сатира* (лат. *satira*, від *satura* — суміш, усяка всячина) — форма комічного, гостре, осудливе осміяння негативного, що засуджує і викриває головні, істотні недоліки в образі, явищі. Автор не симпатизує герою чи явищу, а обурюється, засуджує його.

2. З'ясування значень імен, характеристика персонажів (перевірка домашнього завдання).

- Які прізвища в оповіданні «Хамелеон» мають учасники дійства?

Очумелов — від рос. «очуметь» - втратити глузд, втратити розуміння, одуріти — натяк на...

Пічугін — від рос. «пичуга» - невеличка пташка — натяк...

Хрюкін — від звуконаслідування «хрю-хрю». Звуки якої тварини наслідуються?

Єлдірін — від розмовного рос. «елда» — щось великого розміру.

Жигалов — вибудуємо ряд: рос. «прожигать жизнь» (разг.) вести беспорядочный, легкомысленный образ жизни; «прожигатель жизни» (разг.) - легкомысленный бездельник, кутила.

Згадайте, на минулому уроці ми вже вели розмову про цей прийом:

товстий з оповідання «Товстий і тонкий» - Миша, тонкий - Порфирій.

- Який засіб комічного прослідковується в іменах героїв?

Отже, в іменах персонажів, які мають безпосередній зв'язок із вчинками і характером персонажів, закладено гумор, іронію. Очумелов втратив здоровий глузд через чиношанування. Подумайте, чи випадково автор зробив його поліцейським наглядачем. Адже завдання поліції — охороняти закон, берегти порядок...

Хрюкін - золотар, майстер тонкої професії — і раптом «свиня», як каже Очумелов.

Генерал — служитель Вітчизни — і Жигалов.

Єлдирін — городовик — щось здорове і безкорисне.

2.2. Зверніться до тексту і обґрунтуйте «говорящие имена».

- З якою метою автор звертається до такого прийому? На які риси характеру персонажів вказують розшифровані імена?
- Прослідкуйте, які деталі зовнішності роблять персонажів відповідними їх прізвищам.

*«І скажи, щоб його не випускали на вулицю... Він, може, дорогий. А якщо кожна **свиня** йому в ніс цигаркою тикатиме, то може й зіпсувати»*

З давніх часів існувала думка про те, що ім'я впливає на характер людини, несе в собі певну закодовану інформацію. В ті далекі часи люди могли мати декілька імен. Одне отримували при народженні, інше людині давали, коли вона виявляла свої таланти, здібності, досягала чогось, третє — для чужинців, бо вважалося, що знати справжнє ім'я — володіти її душею. Ім'я мало певний сакральний (утаємничений) зміст. Тому письменники стали використовувати такий художній прийом, як «імена, що говорять», який допомагає розкрити задум митця.

3. Використання жестів як засобу характеристики персонажі Особливості конфлікту оповідання.

Зверніть увагу на текст оповідання: *«Очумелов робить півповорот ...бачить він, стоїть... чоловік у розстебнутій жилетці: І піднявши догори праву руку, показує натовпові закривавленим палець... та й сам палець має вигляд знамення перемоги».*

- Спробуйте повторити цей жест. Що він означає?

Цей жест означає перемогу ще з часів проведених гладіаторських боїв у Римській імперії. Великий палець правої руки, піднятий вгору — перемога, життя, опущений донизу - поразка, смерть. Хрюкін же виставив палець зовсім з інших причин. Художній прийом говорити або через пластичний засіб показувати протилежне тому, що мається на увазі, насмішка, замаскована зовнішньою благопристойною формою, називається... (*Іронія*).

- Чи можемо ми стверджувати, що жест, показаний Хрюкіним, висловлює протилежні почуття, ніж ті, які в цей жест закладені традицією? Доведіть прикладом з тексту, що **саме в цій сцені оповідання зароджується конфлікт.**

- Визначення поняття «конфлікт».

Зверніться до своїх записів. Що таке конфлікт? В чому полягає конфлікт оповідання?

В основі конфлікту покладена завжди якась суперечність, протистояння, проблема. Винуватець конфлікту — пес, який вкусив Хрюкіна. Золотар демонструє палець натовпу, жаліється глядачу. Отже, не йдеться про перемогу. Зміст жесту не збігається з текстом - народжується іронія. У цьому випадку іронія автора-творця.

Які образи оповідання «конфліктують»?

4. Характеристика Очумелова.

- Яку назву має оповідання?
- Хто такий хамелеон? За допомогою зверніться до підручника.
- Словникова робота.

Хамелеон - це ящірка, що змінює колір шкіри відповідно зовнішнього середовища з метою маскуванню під нього, для захисту.

- Кого з персонажів оповідання названо хамелеоном і чому?

Якщо ящірка змінює колір шкіри, а Очумелов протягом оповіді змінює своє рішення стосовно собаки, покарання, провини Хрюкіна, то що слугує шкірою Очумелову? і

*«Зніми-но, Слдирін, з мене пальто», — говорить поліцейський наглядач після кожного сумніву щодо власника собаки. Отже, шинель є ніби шкірою Очумелова-хамелеона: *«Я ще доберуся до тебе! - погрожує йому Очумелов і, запинаючись шинеллю, іде далі базарною площею».**

- Якщо ящірка маскується задля захисту від хижаків, то з якою метою маскується Очумелов?

5. Читання оповідання за ролями.

6. Підбиття підсумків уроку.

Які висновки ми можемо зробити на основі виконаної роботи?

У творенні конфлікту твору, у зображенні зовнішності персонажів Чехов вдається до іронії. В основі іронії лежить протиставлення задуму і сприйняття.

Домашнє завдання¹.

1. Які властивості характеру слід, на вашу думку, в собі виховувати, аби не стати «хамелеоном»?
2. Знайдіть в оповіданні виразні художні деталі. Що вони підкреслюють у характерах героїв?

Урок 44

«СМІШНІ ДРІБНИЦІ» «СТРОКАТИХ ОПОВІДАНЬ» АНТОШІ ЧЕХОНТЕ

Тема: Функції художньої деталі в прозі А. Чехова. Антитеза як художній

¹ Завдання взяті з підручника Е.Волошук .Зарубіжна література: Підручник для 6-го класу загальноосвітніх навчальних закладів.- К.: Генеза, 2006. – С. 55

засіб і композиційний прийом. Іронія як засіб побудови твору. майстерність письменника у змалюванні персонажів.

Мета: з'ясувати значення антитези й іронії у творі; визначити елементи композиції художнього твору, поглибити знання про роль художньої деталі у творенні образу і характеру. Прищеплювати відчуття комізму, розвивати аналітичне ставлення до компонентів художнього твору. Вчити формуванню власної думки щодо прочитаного, висловленню особистого ставлення до проблем, що порушуються у мистецьких творах.

Тип уроку: вивчення художнього твору.

Хід уроку

1.Перевірка домашнього завдання. Актуалізація опорних знань.

- Що таке антитеза?

Протиставлення будь-чого у художньому тексті називається *антитезою* — від грецького *antithesis*. Антитеза у художньому творі не обов'язково будується на антонімах.

Виникнення антитези сягає ще тих часів розвитку культури, коли первісне сприйняття світу як хаотичного царства випадковостей замінювалось певним упорядкуванням уявлень, що ґрунтуються на принципі подвійності: море — суша, небо — земля — світло — темрява, правий — лівий, південь — північ...

Різні поняття або персонажі ставляться в залежність від ознаки, за якою їх протиставлено.

2.Робота над текстом. Значення антитези й іронії у творі. Сутність конфлікту.

- За якою ознакою протиставляє персонажів своїх оповідань Чехов?

Ремісник Хрюкін - поліціант Очумелов;

поліціант - генерал;

товстий - тонкий;

високий ранг начальника - середньої ланки службовець.

Отже, Антон Павлович Чехов використовує антитезу за ознакою належності героїв до певного рангу на соціальній сходинці суспільства.

- Чому Очумелов змінює своє рішення?

Пригадайте, як ми передавали характери героїв, читаючи по ролям. Знайдіть у тексті оповідання місце найбільшої напруги? Мотивуйте свій вибір.

Як називають у структурі композиції місце найбільшої напруги? (*Кульмінація*). Зачитайте уривок.

АНТИТЕЗА	
«Я вам покажу, як собак розпускати! Пора звернути увагу на панів...»	«Хіба він дістане до пальця? Він маленький, а ти он який здорово!»

- Для чого автор звертається до антитези? (*На протиставленні яскравіше виявляється суперечність - конфлікт*).
- Що таке конфлікт? Зверніться до нотаток у зошиті.

- На чию користь вирішується конфлікт? (*Конфлікт вирішується на користь собаки. «Візьми його... Собаченятко нічого собі»*).

А тепер згадайте позу і жест, коли городовик і поліцейський наглядач застали Хрюкіна.

- То, врешті, кому показує великий палець, піднятий догори золотар?

Отже, ще на самому початку оповідання автор закладає іронічний натяк на вирішення конфлікту.

Протиставлення реалізується за ознакою належності «порушника закону» — собаки — до бродячих чи до власності генералова брата.

В оповіданні «Товстий і тонкий» оповідь також побудовано на антитезі.

- Які якості персонажів гостріше, яскравіше виділяє автор на антитетичному порівнянні? (*В обох оповіданнях висміюється підлабузництво, чиношанування*).
- Які засоби комічного використовує Чехов у своїх оповіданнях?
- Яким чином іронія реалізується в тканині твору?

3.Мовленнєва характеристика персонажів.

Давайте прослідкуємо за текстом, як за допомогою мовлення характеризуються учасники конфлікту. Результати спостережень занесемо у таблицю. (Середня колонка заповнюється останньою).

Лексичні характеристики – до кульмінації (говорить Очумелов)	Авторська мова	Лексичні характеристики після кульмінації
Пес – стерво, бродяча худоба, скажений, чорт знає що, бродячий.	<i>«Біле хортеня з гострою мордою й жовтою плямою на спині. В сльозавих очах у нього вираз туги й жаху».</i>	Маленький, може дорогий, ніжна тварина, собачка, собаченятко, шельма, цуцик.
Хрюкін	Чоловік в ситцевій сорочці з півп'яним обличчям	Здоровило, чорт, дурнувата людина, свиня, бовдур
Висновки		
Про пса — лексика зниженого стилю, груба. Про Хрюкіна — нічого	<i>«Натовп регоче з Хрюкіна».</i> В авторській оповіді відсутні лексичні експресивно-стилістичні і характеристики персонажів. Він тільки називає явища, предмети, події.	Про пса — улесливими словами, про Хрюкіна — грубо, образливо.

Отже, комічне закладене автором і у уста кожного з персонажів, через що читач одразу розуміє ставлення кожного з них до конфлікту. Сам автор відмовляється від критики прямим текстом.

4. Вирішення конфлікту.

Ми з'ясували на початку уроку, що конфлікт побудовано на протиставленні (антитезі). Основою конфлікту стала собака, вкусила золотаря за палець. Автор протиставляє дії і реакції чиновників (Очумелова і Єлдіріна), які повинні чинити по справедливості, дотримуватись закону незалежно від того, чия собака. Давайте прослідкуємо за текстом, як вирішується суперечка (конфлікт). Чи справедливим є його вирішення? Результати спосстережень занесіть у таблицю. (Середня колонка заповнюєте останньою).

До кульмінації	Конфлікт	Після кульмінації
Хрюкін		Хрюкін
«Нехай мені заплатять, бо – я цим пальцем, може з тиждень не поворухну».	Відшкодувати збитки	«У нього в законі все сказано... Нині всі рівні... У мене в самого брат у жандармах...»
Очумелов		Очумелов
«Як оштрафують його, мерзотника, то він дізнається в мене, що означає собака і всяка інша бродяча худоба!»	Повернути закон, як дишло...	«Ти, мабуть, розколупав пальця цвяхом, а потім і спала тобі на думку ідея, щоб здерти».
«Ти, Хрюкін, постраждав і діла цього не залишай».	Чиновники над законом. І родичі чиновників теж.	«Я ще доберусь до тебе».

Отже, протиставлення втілюється залежно від ставлення до вирішення конфлікту. Головні засоби творення комічного в оповіданнях А.П. Чехова стають основою для створення характерів, сюжету. Твір будується на протиставленні образів, поведінки персонажів, ставлення до проблеми. Використання антитези дозволяє гостріше виявити протиріччя, адже на протиставленні ідея порівняти явища, персонажів виявляється дуже природньою. Введення антитези до структури твору позбавляє автора необхідності висловлювати власне ставлення до проблем, порушених у творі. Автор показує - читач робить висновки. Автор критикує, не сказавши жодного слова критики.

5. Функції художньої деталі у творі.

5.1. Елементи зовнішності персонажів.

Ми переконалися, що А.П. Чехов не висловлює думки прямо, а дозволяє робити читачеві це самостійно. Читач повинен виконати певну роботу, щоб

зрозуміти авторський задум. Не останню роль у цьому письменник відводить деталям. Давайте спробуємо з'ясувати, як за допомогою деталей письменник описує зовнішність персонажів, що він хоче сказати нам таким чином про їхні характери, а отже, як показує нам своє ставлення до них і до проблеми «хамелеонства».

Персонаж	Деталі зовнішності	Особистісні риси	Задум автора
Хрюкін	У ситцевій накрохмаленій сорочці і розстебнутій жилетці, півп'яне обличчя.	Кашляє в кулак - ознака брехні	Розкрити в невідповідність необхідності бути акуратним і у поведінці, і у зовнішності золотих золотих справ майстру і тому, як поводить себе Хрюкін.
Очумелов	<i>«У новій шинелі... ворушачи бровами каже... обличчя заливається усмішкою розчулення».</i>	Суворість, що раптом змінюється улесливістю	Різкі зміни настрою – відсутність принциповості. Щойно приступив до обов'язків.
Елдірін	<i>«За ним ступає рудий... з конфіскованим агрусом у руках»</i>	<i>«Глибокодумно зауважує».</i>	Не йде, а ступає (рос. варіант «шагает») – безликість. Єдине, що вирізняє людину - рудий
Генерал		У генерала собаки дорогі, породисті. Не охочий до хортів.	Лягаві призначені для охорони, служби, хорти – для полювання.

5.2. Роль деталей зображення простору і часу в оповіданнях Чехова.

Методичний коментар. Подана таблиця орієнтована на вчителя. На уроці досліджуються лише просторові орієнтири вивчених оповідань - «Товстий і тонкий», «Хамелеон».

Чи випадково письменник обрав для розгортання подій базарну площу? Чи має значення місце дії для донесення до нас авторського задуму? Давайте розгадаємо ще один шифр письменника.

Місце дії в різних	Рол деталі	Задум автора
--------------------	------------	--------------

оповіданнях Чехова		
«Через базарну площу йде...»	базар – галасливе місце, натовп - видовище	Правосуддя чиниться на базарній площі - сатира
«На вокзалі Миколаївської залізниці...»	Вокзал – місце зустрічей, прощань, випадковостей	Відсутність потреби виявляти чиношанування. випадково зустрілись, попрощались і все, але ні...
«Земська лікарня...» («Хірургія»)		
«Обабіч степового шляху...» (Щастя)	У поросі, серед величезного простору степу.	Вибір
«З N., повітового міста Z-ої губернії...» («Степ»)	Відсутність конкретики, будь-де.	Узагальнення, типізація
«В X-ому громадському клубі...» («Маска»)	Загадковість, таємничість	

Таким чином, уже в ранніх оповіданнях А.П. Чехова виявилась оповідна манера, що стане характерною для всієї творчості письменника - об'єктивність оповіді, стриманість, розрахунок на читача, який здатен сам розібратись у змістових і емоційних глибинах творів, який не потребує авторських характеристик, пояснень, які «в садах прибиваються к дерев'ям садовниками и портят пейзаж» (3 листа Григоровичу).

6. Підбиття підсумків уроку.

Які висновки ми можемо зробити на основі виконаної роботи?

7. Домашнє завдання.

1. Вказати ознаки оповідання у творі «Хамелеон».
2. Користуючись різними джерелами, зібрати відомості про американського письменника Джека Лондона, найцікавіші факти занотувати в зошиті у вільній формі.